

Demeter Szilárd

A „Semmi ága” Brüsszelben

EU-Minimál

„A nyelv a Lét háza”, mondja Martin Heidegger, és most ne foglalkozzunk az-zal, hogy mit is értett pontosan ezen, vagy mit értenek a heideggeriánusok, mert Heidegger tovább beszél, „költőien lakozik az ember”, mondja.

Olvassuk össze: költőien lakozik az ember a Lét házában, költőien lakozik a nyelvben, magyarul, ugye, ez úgy hangzik, hogy „nyelvében él”. Székely magyarul egészen pontosan értem, az „élet” mint a „bennvaló”, a ház és környéke, „kimegyek az életbe”, mondta Nagypám, *künn* az élet, így lakozott ő költőien, *künn*, és nem bent, pityókakapáláskor az életet verselte.

Így van **kint** számunkra az Európai Unió is. Kint Brüsszelben, Strassbourgban van Európa, az európaiak kint gyomlálják a nyelvet. Nem lakoznak benne, pláne nem költőien, bár nyelveken szólnak, mindenkinek szabad és lehet a sajtóján, de inkább bábeli beszélgetés, mintsem Isteni szózat.

Ami nem is baj, a soknyelvűség érték, „Az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget”, írja az **Alapvető Jogok Chartájában**, amely a **Liszaboni Szerződést** hivatott megalapozni, továbbá azt is, hogy „Tilos bármiféle megkülönböztetés nem, faj, bőrszín, etnikai vagy társadalmi eredet, genetikai jellegzetesség, **nyelv**, vallás vagy hit, politikai vagy más meggyőződés, nemzeti kisebbséghez tartozás, tulajdon, származás, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján.”

Kisebbségi magyarként sem kell annyira otthontalanul éreznünk magunkat Európában, a **Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Chartája** hangsúlyozza „a kulturális kölcsönhatás és a többnyelvűség értékét, és tekintettel arra, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvek védelme és támogatása nem történhet a hivatalos nyelvek és azok megtanulása szükségességének a hátrányára, tudatában annak, hogy Európa különböző országaiban és régióiban a regionális vagy kisebbségi nyelvek védelme és fejlesztése fontos hozzájárulás egy olyan Európa felépítéséhez, amely a nemzeti szuverenitás és a területi integritás keretei között a demokrácia és a kulturális sokrétűség elvein alapul, figyelembe véve az európai országok különböző régióiban létező sajátos feltételeket és történelmi hagyományokat”, a tagállamok megállapodnak...

Az én magyar nyelvem szerint a megállapodás is többletjelentésű, hatalmas nyugalom árad belőle, megállapodott ember, megállapodott Unió.

Szóval nyugi van, korrekt alapállás, politikailag korrekt, mai magyarul „le van

tudva” a nyelvi kérdés, a tolmácsok üvegkalickákban élőben fordítanak, árad az információ valós időben, na, ez magyarul sehogysem hangzik, *real time*, ez az igazi.

És hát ez a bajom. A *real time*, Hérakleitosz folyója, a szavaink (a tolmácsok szavai!) el sem találják a valóságot, nem azért, mert rosszul fordítanak, a legjobban képzetek, le a kalappal előttük, csak épp filozófiai képtelenség, párhuzamosan csordogálnak a nyelvi patakocskák, a vízgyűjtő meg mocsaras.

Cuppog.

Cuppog az európai nyelvek mocsara, a lüderckék vihogva hallgatják az aranyhalakat, akik pályázatot írnak ki a három kívánságra. Bikkfanyelven, mert az Európai Unió nyelveinek grammatikáját bürokraták rakják össze, márpedig ők végképp nem lakoznak költőien, tolómércével nem lehet verslábakat mérni.

Valószínűleg meg lehet szokni ezt is, nem tiltakozunk túlságosan ellene, a nyelvi szegénység, a költői lak nikkelezett kopárságának is megvan a maga szépsége, kisé ugyan életidegen, de hát, mondják fiaink, a faragott üléstámla kényelmetlen.

Csak azt ne kérjék, hogy szeressem is. „Nyelvem határai világom határai”, mondja egy másik filozófus, Ludwig Wittgenstein, egyébként Heidegger kortársa.

És tudta ő, miért beszélt egyes szám első személyben.

A szöveg a 2009. április 9-i Kazinczy Ferenc Emlékév Zarándoklatára készült, és elhangzott Széphalmon.

Kupán Árpád

Kazinczy Ferenc, a magyar szabadkőművesség első nagy személyisége

A magyar felvilágosodás kiemelkedő alakja, író, műfordító, irodalomszervező, a magyar nyelvújítás vezére, – ezek azok a jelzők, amelyekkel Érsemjén zseniális szülöttjének, Kazinczy Ferencnek, sokoldalú tevékenységét, páratlan nagyságát jellemezhetjük. Egy kevésbé ismert, sokáig elhallgatott, majd többek által vitatott szerepéről, tevékenységéről szeretnék beszélni előadásomban: a szabadkőműves Kazinczyról.

Miért volt ez sokáig tabutéma, s miért tagadták vagy hallgatták el, illetve teszik ezt ma is egyes elemzők, értékelők? A válasz a szabadkőművesség ellentmondásos megítélésében keresendő. Előadásomnak nem tárgya és nem célja az ezzel kapcsolatos viták, vélemények ismertetése, ütköztetése vagy akár állásfoglalás megfogalmazása. Inkább arról szeretnék beszélni, hogyan került Kazinczy kapcsolatba a szabadkőművességgel, mit látott ő benne, mit várt tőle, és milyen szerepet vállalt e mozgalomban.

Annyit mégis kiindulásként le kell szögezmem, hogy a 18. század második felében a szabadkőművesség Magyarországon és Erdélyben elválaszthatatlanul összefonódott, egybekapcsolódott a felvilágosodás eszmeáramlatával, és így haladó, progresszív szerepe vitathatatlan. Ezért bátran állíthatjuk, azzal, hogy Kazinczy Ferenc szabadkőműves voltáról beszélünk, nem követünk el kegyeletsértést, nem kisebbitjük érdemeit, szerepét népünk, nemzetünk életében, műveltségében, nem teszünk szolgálatot a mai szabadkőművességnek, csupán az ő szellemének, gondolatvilágának árnyaltabb, sokoldalúbb megismeréséhez próbálunk hozzájárulni.

A Kazinczy szabadkőműves voltát vitatók, tagadók csupán a jakobinus mozgalommal való kapcsolatáról beszélnek, de annak nem sok köze volt a szabadkőművességhez.

Maga Kazinczy viszont nem titkolta, hanem számos alkalommal kinyilvánította rokonszenvét, egyetértését a mozgalommal, és későbbi tagsága bizonyított tény.

Így visszaemlékezéseiben feljegyzett egy 1783-ban történt esetet, amikor Pesten néhány ifjú egy este a politika és az irodalom napi eseményeiről beszélgetett. Az egyik fiatal lekicsinylően nyilatkozott a szabadkőművességről. Bolondságnak tartotta, hogy sokan olyan titkos társaságokba vágyódnak, amelyeknek céljait, törekvéseit, törvényeit nem ismerik, sőt tagjait is alig. Szerinte a legtöbb embert csak a hiúság vezeti oda, hogy jobbnak látszódjék, mint a másik. Kazinczy leírja saját válaszát erre: *„Én pedig – mondám nagy tüzzel – nem ismerek nagyobb szerencsét, mint azt,*

ha valaki kőműves lehet. Én kimondom, hogy az nem vagyok, de meg nem szűnök mindent elkövetni, ami szükséges, mindaddig, amíg azzá nem lehetek. Nem elég-e az a biztatás, hogy ott minden vallás tiszteletben van? S mindenki azt követheti e részben, amit lelkiismerete javall? Nem elég, ha az uralkodás ellen munkájokban semmi sincs? És hogy ők új tisztet és kötelességet senkire sem tesznek, de azt, amire minden köteles, még szentebbül kívánják? Rossz és érdemtelen tagot semmi társaság nem óhajt, semmi sem tűr. A kőművesség tehát jókat keres, jókat vesz fel. És aztán az a szép egység, mely nem születést, nem fényt, hanem érdemet tekint! Ferenc császár, a Mária Terézia férje, egy lozsiban egy konsiliariussal, egy koncipistával, egy hadnaggyal, egy franciskánussal, egy kálvinista vagy egy rác pappal, s ott feltett süveggel mindenike, s ott mint barát és barát, mint testvér és testvér! Képzelhettek-e istenibb pillanatot, mint az volna, ha őket látnátok a virtus nevében egyesítve.”

Honnan ismerhette az ifjú Kazinczy a szabadkőműveséget? Valószínű még eperjesi és kassai patvaristáskodása idején szerezte ismereteit, mert ezekben a városokban ekkor már szabadkőműves páholyok működtek. Bővebbet bécsi tartózkodása idején hallhatott róluk, amikor a kassai tankerület iskolaügyi előadójaként gyakran megfordult a császárvárosban, részt vett az ottani kulturális rendezvényeken, megismerkedett felvilágosult gondolkozású emberekkel. Egy ízben Pesten egy fogadóban szállt meg gróf Török Lajossal, a debreceni kerületi tábla elnökével, aki ekkor *Az erényes kozmopolitához* címzett miskolci páholy főmestere volt. Kapcsolatba lépett vele, s ígéretet kapott, hogy a gróf támogatni fogja felvételét. S valóban 1784. január 16-án felvették a fentemlített páholyba. Kazinczy nemcsak páholytag, hanem komolyan dolgozó szabadkőműves is lett. Bízott a felvilágosodás eszméjének hódító erejében, az emberiség boldogulásának alapjaként tekintette, s azért mindent megtett. A vallásbeli felvilágosodást a haladás szükséges elemének tekintette, harcolt írásaiban és a vármegyei közgyűlési felszólalásaiban is a felekezeti türelmetlenség ellen, amit a nemzeti haladás egyik legfőbb akadályának tekintett. Vármegyei hivatalát is ezért váltotta fel az iskolaügyi előadói tiszttel, mert úgy vélte, hogy így jobban szolgálhatja a felvilágosodás ügyét. A haladás egyik fő akadályát a sajtószabadság hiányában látta, s ezért is elszántan küzdött. Ugyanakkor síkraszállt minden kiváltság ellen, s így vált tevékenysége mindinkább szabadkőműves jellegűvé.

1785 végén a miskolci páholy megszűnt, mivel II. József rendelete csak ott engedélyezte a páholy működését, ahol kormányzók is voltak. Kazinczyt a páholy kötelelének megszűnése sem távolította el a szabadkőművességtől. Bevitte a szövetségbe öccsét, Lászlót is. Kapcsolatot, összeköttetést teremtett azokkal az írókkal, gondolkodókkal, akiről tudta vagy feltételezte, hogy szabadkőművesek. Így Kovachich Márton Györggyel, a *Mercur von Ungarn* szerkesztőjével, barátságot köt Földi Jánossal, testvérként fordul Báróczi Sándorhoz, a kiváló testvéríróhoz.

Nem teljesen bizonyított tény, de Abafy Lajos, a magyar szabadkőművesség legnagyobb történetírója szerint az 1790-ben felélesztett váradi-bihari páholynak, a Probitate – Becsületesség címzettűnek, amely akkor Álmosdon működött, Péchy Imre bihari alispán és országgyűlési képviselő birtokán, Kazinczy Ferenc is tagja volt.

Kazinczy a maga szabadkőművesi feladatát a lelkek felvilágosításában és a tudás terjesztésében látta. 1790-ben e célból indított Kassán egy „hónapos írást” „a józan gondolkozásnak, igaz ízlésnek és a magyar történeteknek elősegülésére”. A folyóirat címéül saját szabadkőműves nevét, az *Orpheust* adta. Különben ez volt az első szabadkőműves folyóirat, amely a profánokhoz is szólt, és a szabadkőművesség elveit hirdette.

Számunkra, erdélyi szemmel nézve, a legfontosabb az Aranka Györggyel való kapcsolata. Egyik, hozzá írt levelében megkérdezte tőle, vajon nem szabadkőműves-e? Az igenlő válaszra így reagált: *„Arankát szerzetes barátja Orpheus szent csókkal öleli. Érezd szentül, szeretett Barátom, érezd, mennyire ragadott el azon támadott örvendezésem, hogy téged nemcsak barátomnak, hanem szerzetes atyafi-amnak szólíthatlak.”* S ezután majd minden levelében szólt a szabadkőművesség feladatairól. Íme, hogyan írt 1790. március 25-én Arankához intézett levelében: *„Én nekem a kőművesség olyan társaság, amely egy kis karikát csinál a legjobb szívű emberekből, amelyben az ember elfelejti azt a nagy egyenlenséget, amely a külső világban van, amelyben az ember a királyt és a legalacsonyabb rendű embert testvérének nézi, amelyben elfelejtkezik a világ esztelenségei felől, s azt látván, hogy minden tagban egy lélek, tudni illik a jónak a szeretete dolgozik, amelyben sokkal biztosabb barátot lel, mint a külső világban, amelyben ki-ki igyekszik embertársainak nyomorúságát, aszerint amint tehetsége engedi, könnyíteni, amelyben ki-ki olvasni, tanulni, szerzetes atyafiait munkái, írásai, példák által tanítani tartozik.”*

Egy másik, szintén Arankához írt levelében arra biztatja barátját, hogy próbáljon Erdélyben páholyt alapítani: *„Ha te egynéhány egyetértő, meghitt barátot szereznél, aki összeesküdne, hogy nemcsak profánusnak nem szólna, de még kőművesnek sem – s te nekem hírt adnál, berepülnék hozzátok Erdélybe, s constituálva volna páholyotok.”*

A kolozsvári páholy 1791-ben tényleg megalakult, de Kazinczy erdélyi utazási terve nem sikerült. Erdély helyett előbb a bitófa, majd a börtön várt rá 1794-ben, mivel kapcsolatban állt a Martinovics-féle összeesküvés tagjaival. Őt is letartóztatták, s december 14-én Budán „felségárulás, lázadás, a trón és alkotmány ledöntésére s a közbéke felháborítására való törekvés” vádjával őt is halálra ítélték. Rokonai közbenjárására a királyi kegyelem börtönbüntetésre változtatta ítéletét, s hetedfél évet raboskodott Spielberg, Kufstein s Munkács börtöneiben. Testileg megtörve, lelkierejét megacélozva szabadult 1801-ben.

Ekkorra már a magyar szabadkőművességnek is vége volt, az összes páholyt törvényen kívül helyezték. Ő azonban nem tagadta meg szabadkőműves voltát, a *Tövisek és virágok* című epigramma gyűjteményében Bárócziról, költőbarátjáról mint szabadkőművesről emlékezik meg. Horváth Ádámhoz, szabadkőműves testvéréhez szoros barátság fűzte, és jó két évtizeddel a páholyok feloszlatása után tőle kérte a szabadkőműves káté elküldését, mivel az övé 1794-ben elveszett.

Kazinczy élete alkonya felé közeledve ugyanolyan lelkesedéssel ragaszkodott a szabadkőművesség eszméihez, mint fiatal korában. Egy helyen ezt írta: *„Óhajtom a szerzet elterjedését, mert meg vagyok győződve, hogy ez a legtökéletesebb oskolája az emberi szívnek.”*

Kazinczy a szabadkőművességben egy nemesebb erkölcsiséget, tisztább gondolkozásmódot, minden előítéllettől, babonától mentes tudást keresett, s ő olyan ember volt, aki meggyőződéséért, elveiért tudott dolgozni, harcolni és értük elviselni, szenvedni a nélkülözés keserűségeit, a hideg részvétlenséget, az irodalmi harcok igazságtalanságait, sőt, még a börtön kínjait is.

A későbbi korok igazi progresszív gondolkozású szabadkőművesei méltán tekintették példaképüknek, és jogosan hivatkoztak rá.